

Redactioneel

‘Man walking to the sky’ heet het 25 meter hoge werk van Jonathan Borofsky dat midden in de Duitse stad Kassel staat. Een figuur van glasvezel met een gele broek en een violet shirt loopt omhoog over een stalen buis van een halve meter doorsnee die pardoes uit de aarde oprijst onder een hoek van 60 graden. ‘Himmelstürmer’ doopten de inwoners van Kassel hem.

Wie onverschrokken optrekt naar grote hoogten staat bloot aan het laatdunkende verwijt een hemelbestormer te zijn: iemand met grootse plannen die stuk zullen lopen op hun onuitvoerbaarheid. Toch lopen hemelbestormers strikt genomen niet storm op de hemel maar op de aarde. Ze willen geen hemelse vesting veroveren, maar hun wil op aarde verwezenlijken, eventueel opdat de hemel op aarde komt. Ze willen de samenleving in al haar geledingen doordringen en omvormen. Ze nemen geen genoegen met oppervlakkige hervormingen en schuwen het compromis. Vandaar dat ze met een andere metafoor ook wel radicalen (van het Latijnse *radix*, i.e. wortel) worden genoemd. De beoogde veranderingen zijn ‘diepingrijpend’ om met de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) te spreken.

Tot voor kort zagen we bij hedendaagse revolutionairen eerder een politiek dan een religieus vocabulaire. Het ging om het omverwerpen van het kapitalistische systeem, de rechtsstaat of de parlementaire democratie ten gunste van de socialistische samenleving, een anarchistische vrijstaat of een verenigd volk onder een sterke leider. Emeritus-hoogleraar sociologie L. Laeyendecker publiceerde onlangs een indrukwekkend standaardwerk: *Kritische stemmen. Maatschappijkritiek van Oudheid tot heden*. Daarin toont hij de continuïteit, en discontinuïteit, aan tussen schijnbaar wereldvreemde religieuze bewegingen en seculiere wereldverbeteraars. Beide categorieën willen deze wereld omgekeerd, maar verschillen over de mate waarin het eindresultaat in mensenhanden ligt.

Vandaar dat in dit themanummer uiteenlopende groeperingen worden besproken. Socioloog Staf Hellemans opent de rij met een essay waarin de alomtegenwoordige radicale tendensen in vooral het westerse christendom worden belicht. Zo uitzonderlijk is de roep om totale toewijding niet. Integendeel: radicaliteit is eigen aan religies – een these die de instemming geniet van zowel Sören Kierkegaard (*Vrees en beven*) als – zij het met afgrijzen – Paul Cliteur (*Het monotheïstisch dilemma*). De ware gelovige volgt onverwijld de roep van buiten.

Vandaag de dag gelden salafi moslims als de radicalen bij uitstek. In overheidsrapporten en krantenberichten wordt hun geloof in het teken van de

ationale veiligheid gesteld. Antropoloog Martijn de Koning stelt voor de zaak eens van hun kant te bekijken en neemt diverse vormen van beperkt verzet waar tegen deze verregaande overheidsbemoeienis.

Mede door het optreden van moslims die als fundamentalisten of extremisten werden gekenschetst, kwam ook de lang veronachtzaamde bevolkingsgroep van de bevindelijk gereformeerden weer in het vizier. Waren zij niet een ‘Taliban op klompen’? Historicus Fred van Lieburg laat zien dat de huidige ‘refo’s’, vertegenwoordigd door de SGP, eerder een redelijk en conservatief gezicht laten zien, maar ooit als oproerkraaiers werden geportretteerd. Ook onder salafi moslims is te zien dat ze zich, tegen wil en dank, schikken in de heersende gang van zaken in de zogenaamde liberale Nederlandse staat.

‘Zogenaamd’, want zowel vanuit deze islamitische als vanuit christelijke groeperingen wordt protest aangetekend tegen de oprukkende invloed van de dominante liberale staat. Vormt zij met haar intolerantie voor deviante groeperingen (zie *Religie & Samenleving* 7 (1)) niet een even grote bedreiging van de lieve vrede? Filosoof Marin Terpstra maakt de beweegredenen inzichtelijk van conservatieve denkers die in reactionair vaarwater geraken. Een sterk gevoeld besef van de kwetsbaarheid van de liberale democratie brengt hen tot een radicale strijd tegen de radicalen.

Het idee voor bovengenoemd beeld dat de hemelbestormer werd genoemd gaat terug op de verhalen die de kunstenaar als jongetje van zijn vader placht te horen. Die gingen over een vriendelijke reus die in de hemel woonde en goede dingen voor de mensen deed. In die verhalen zochten zijn vader en hij de reus iedere dag op. Misschien moeten hemelbestormers op deze wijze worden begrepen: lieden die pendelen tussen hemel en aarde omdat ze leven op aarde, maar in de hemel de deur platlopen omdat ze daar horen wat naar hun inzicht het goede is. We hopen dat deze collectie een bijdrage zal leveren aan een beter begrip van hen die tot de beschreven groeperingen behoren, doorgaans onbemind bij het grote publiek. De artikelen zijn gepresenteerd op het symposium ‘Hemelbestormers. Radicaliteit, religie en samenleving’, georganiseerd in samenwerking met Tilburg School of Catholic Theology en Werkgezelschap godsdienstsociologie en –antropologie, dat op 6 juni werd gehouden in het Catherijneconvent te Utrecht, voormalige verblijfplaats van middeleeuwse radicalen.